

בריאות האישה: רפואה מבוססת מגדר גם בסין העתיקה?

מאת: ענת ארד

האומנם הרפואה המגדרית הינה עוד תגלית חדשנית של הרפואה המודרנית או שמא שורשיה נטועים אי שם עמוק בהיסטוריה של הרפואה הסינית העתיקה?

בשנת 2008 התפרסמה כתבה בעיתון "הארץ" אשר עסקה בהתפתחות "רפואה מבוססת מגדר".

כתבה זו התבססה על מחקר מקיף שפורסם בשנות התשעים של המאה הקודמת ומצא כי "שני שלישים מהמחלות הפוגעות בשני המינים נחקרו בגברים בלבד וגם התרופות נוסו על גברים בלבד. כתוצאה מכך, חלק גדול מהטיפול בנשים מתבסס על ידע שנרכש באמצעות מחקר בקרב גברים ובעזרת תרופות שיעילותן הוכחה על גברים בלבד – בהנחה שלמין האדם אין חשיבות בהקשר זה. אולם בשנים החולפות ניתן לזהות סנוניות ראשונות של שינוי בגישה זו - לא רק באבחון מחלות אלא גם בפיתוח תרופות ייחודי לנשים. וכעת ייתכן כי בעשור הקרוב יתחולל שינוי אמיתי: אל רפואת הנשים המוכרת לנו, זו שעוסקת ברבייה, בהריון, בלידה ובמחלות הקשורות לאיברי המין של האישה, תצטרף גם "רפואה לנשים" - רפואה מגדרית המכירה בשוני של כל מערכות הגוף של האישה¹."

אחת מנקודות המפתח להובלת השינוי בגישה הינה כאמור ההבנה כי יעילותן של התרופות השונות הוכחה על גברים בלבד, כיוון שהמחקר לא יכול היה להתבסס על נסיינות עקב העובדה כי יש להן מחזור חודשי².

תרופה קונוונציונלית הינה המקבילה ל"עיקרון טיפולי ובהתאמה בחירתן של נקודות דיקור מתאימות לבעיה המסוימת" ברפואה הסינית.

¹ פרופ' מרק גזלרמן בעיתון הארץ, 21-2-2008
² ראו כתבתו של ד"ר אלכס מאור, מנכ"ל חב' סולגאר, "רפואה מגדרית: אופס, הם שוב טעו...".

פיזיולוגית החומרים, הבדלים בין נשים לגברים

...בשנת 200 לספירה, פרסם המטפל הנודע זאנג זונג ג'ינג את ה Shan Han Lun ואת Jinkui yaolue fanglun.³

הציטוט הבא מראה לנו כי כבר באותה עת היה ברור וידוע כי ההבדל האנרגטי בין נשים לגברים בא לידי ביטוי גם בדגש הניתן לפיזיולוגית החומרים השונים (צ'י, דם, נוזלי גוף): "פיזיולוגית הדם היא המפתח למחלות גניקולוגיות. כאשר הוסת סדירה, ניתן להניח כי המטופלת מצויה במצב בריאותי תקין..... וכך מחלות גניקולוגיות שונות הנגרמות על ידי רוח יהיו כולן מיוחסות למצבו הפיזיולוגי של הדם ושל הכבד".⁴

דומה כי לנו, העוסקים ברפואה סינית, "קל יחסית" לתפוס ולהבין שבאותה מידה שישנם הבדלים פיזיולוגיים בין נשים וגברים, (דהיינו שאנו מכירים בשוני של כל מערכות הגוף של האישה) כך גם יהיו הבדלי גישה (עיקרון ואסטרטגיה טיפולית) בבואנו לטפל באישה או בגבר.

כמה דוגמאות ליישום "רפואה מבוססת מגדר":

- "צד הדיקור": צד הדיקור הוא מושג שכיח בקרב המטפלים בשיטת הגזעים והענפים, הנוהגים לדיקור נשים בצד ימין וגברים בצד שמאל.
- תפיסתו וקביעתו של זאנג זונג ג'ינג אודות החשיבות שבהבנת פיזיולוגית הדם בבואנו לטפל בבעיות גניקולוגיות.
- דוגמא נוספת ומאוד ידועה לקיומה של הבנה בנוגע לרפואה מבוססת מגדר היא תיאור מחזורי שבע ושמונה השנים אצל נשים וגברים בפרק א' של "הקנון הפנימי של הקיסר הצהוב", שם מתוארות נקודות הצומת החשובות בחיי האישה והגבר כמו גם מתן אינדיקציה למצבם של האיברים והמסלולים דרך התבוננות בשינויים בסימני הגוף (התחלפות השיניים, האפרת השיער, הזדקנות העור, הופעת הוסת וכן הלאה).

³ Shan han Lun מורכב מ 16 פרקים. 10 הפרקים הראשונים דנו במחלות חום כתוצאה מחדירת גפ"ח קור. 6 הפרקים הנוספים עסקו במחלות יוצאות דופן ופרקים אלו מהווים את ה Jinkui.
⁴ Jinkui עצמו מורב מחלק א' העוסק במחלות חום, חלק ב' העוסק במחלות יוצאות דופן, וחלק ג' העוסק במחלות גניקולוגיות.
Synopsis of Prescriptions from the Golden Chamber, Page 318

"השורש דומה"

ניתן להתייחס לתפקודיו של אחד מהאיברים הלוקחים חלק בפיזיולוגיה של הדם על פי התפיסה הסינית דרך "משקפי רפואת המגדר": ניקח לדוגמה את הכבד (Gan), שתפקודיו באים לידי ביטוי דרך האספקטים הבאים:

- אחסון הדם
- עיבוד ועיכול רגשות
- מתן הכוח לריאות על מנת שאלו יפיצו את הצי בכל הגוף

שלושה תפקודים אלו יתרחשו הן אצל גברים והן אצל נשים, אך עבור נשים וגברים

האיזון העדין ותיעול תפקודיו של הכבד במקרה של מחלה עשוי להיות שונה.

כך למשל, בעיה עם התפקוד שקשור לאחסון הדם והפצתו יכולה לבוא לידי ביטוי אצל גבר כאימפוטנציה (אחת מהאבחנות המבדלות קשורה לתנועת הדם אל איבר המין) ואילו אצל אישה כהיפומנוריה (אחת מהאבחנות המבדלות להיפומנוריה הינה חסר בדם הכבד). המכנה המשותף באבחנות מבדלות הנ"ל הינו הכבד (Gan). מכנה משותף נוסף יהיה התפקוד שקשור לאחסון ותנועת הדם אל מערכת הרבייה.

ולמרות ששורש הבעיה דומה (מעורבות של דם הכבד), הטיפול והגישה (Approach)

לבניית עיקרון טיפולי עשויים להיות שונים: שוני זה מבוסס על הבדלים התפתחותיים פיזיולוגיים של שתי מערכות הרבייה (של הגבר והאישה) שתוארו בפרק ראשון של הקונן הפנימי של הקיסר הצהוב.

"גישות שונות לשורש דומה"

בעוד אצל המין הגברי אנו רואים רצף התפתחותי פיזיולוגי אשר מסביר את הרקע להיחלשות תפקודי הכבד לקראת גיל 56 (היחלשות הכבד תתרחש בהמשך לנסיגת תפקודי הכליות):

8*5 – צ'י הכליות מתחיל לסגת

8*6 – יאנג צ'י נסוג

8*7 – צ'י הכבד נסוג

מכאן אנו יכולים להסיק כי העיקרון הטיפולי

שמטרתו לחזק את תפקודי הכבד אצל גברים

יבטא את קשרי ההזנה המתקיימים בין הכליות לכבד.

הרי שאצל האישה אנו רואים רצף פיזיולוגי אחר:

7*5- מסלולי Yang Ming מתחילים לסגת

7*6- שלושת מסלולי היאנג של הרגל מתחילים לסגת

7*7- "החוצה הקדמי" מתרוקן, "החודר" נסוג.

כך שאצל האישה, התרוקנות ונסיגת Ren/Chong תופיע בעקבות נסיגת שלושת מסלולי היאנג של הרגל ונסיגת שלושה מסלולים אלו תופיע בהמשך לנסיגת Yang Ming (שכבה שקשורה ל Co-St, עשירה בצ'י ובדם).

אנו יודעים כי שני הרצפים הנ"ל מתארים את אותו תהליך של מחזור גאות והשפל של צ'י הכליות (Shen). עדיין, האופן שבו תהליך זה מתרחש אצל כל מגדר משקף בדרך שונה את ההתפתחות וקשרי הגומלין השונים בפיזיולוגיה של אותן מערכות גוף.

מתוך אותו תיאור של מחזורי שבע השנים של האישה, אנו יכולים להבין כי על מנת לחזק את תפקודי הכבד אצל נשים יהיה עלינו לבדוק כיצד יושפעו תפקודי הכבד במסגרת יחסיו עם שכבת Yang Ming (למשל: הכבד והקיבה שייכים שניהם לאלמנט האדמה ברמת הענפים הארציים, והכבד והמעיי הגס מקיימים ביניהם קשר ברמת הגזעים השמימיים). בנוסף, נוכל לראות כי הירידה בתפקודי הכליות (אספקט יין/ הכליות, אספקט יאנג/מעטפת הלב) משתקפת גם היא דרך נסיגת Yang Ming (שני האיברים הקשורים לשכבה זו, הלוא הם הקיבה והמעיי הגס המצויים כל אחד מהם ביחסי יום-לילה עם מעטפת הלב והכליות בהתאמה).

כמו כן, יהיה עלינו להתייחס למערכת יחסיו של הכבד עם שלושת מסלולי היאנג של הרגל ולראות כיצד הירידה בתפקודיו משתקפת דרך שלושה מסלולים יאנגים אלו: הקשר בין הכבד והקיבה הוזכר כבר לעיל.

הכבד וכיס המרה הינם בני זוג באלמנט העץ.

ואחרונה חביבה היא שלפוחית השתן שגם לה מכנה משותף עם הכבד כיון שהיא קשורה לאלמנט העץ ברמת הגזעים השמימיים.

וכך, במקרה שבו העיקרון הטיפולי שלנו יהיה לחזק את תפקודי הכבד אצל מטופלת אישה, לא בהכרח שנעבוד דרך מעגל ההזנה (חיזוק תפקודי הכבד באמצעות חיזוק תפקודי הכליות, כמו שראינו אצל הגבר) אלא נתייחס למערכות היחסים השונות של הכבד עם איברים אחרים כמתואר לעיל, נאבחן איזו מערכת יחסים יצאה מאיזון ובהתאם לכך כיצד ניתן יהיה לאזן אותה. יתירה מזאת, כיון שתפקודי Ren/Chong מבטאים את עודפי צ'י (Surplus) הכליות, יתכן ונעדיף שלא לעבוד עם נק' ממסלול הכליות בכדי שלא לכלות את שמצוי בתהליך נסיגה ומהווה בסיס לתפקודי המרידיאנים המיוחדים הנ"ל!

זוהי, למשל, אחת הסיבות לכך שצירוף נקודות מסוים יוביל לתוצאה המיוחלת במקרים מסוימים ופחות במקרים אחרים: בנוסף לכל השיקולים לבחירת נקודת הדיקור, חשוב להתייחס גם לטווח הגיל של המטופל/ת ולעקוב אחר שינויים בסימני הגוף המעידים על המעברים משלב לשלב במחזורי שבע ושמונה השנים.

לדוגמא: השימוש בנק' BI-67 בטכניקת Push and Pull במצב של בעיית גב אצל אישה בטווח הגילאים שבין 42-49 עשוי שלא להניב את אותה תוצאה מספקת ביחס לשימוש באותו צירוף נק' ואותה טכניקת טיפול אצל אישה צעירה יותר.

כמו גם שימוש בנק' ממסלול כיס המרה במטרה להביא מזרז למיגרנות צידיות אשר יאובחנו כקשורות לכיס המרה – אצל נשים בטווח הגילאים הנ"ל אשר תהליך ההתבגרות (Aging) שלהן מצביע בבירור על היחלשות של כיס המרה, דבר אשר ניתן לזהות באמצעות בדיקת שיער הראש באזור הנק' Gb-20 אשר נוטה להיות הראשון להצמחת שערות לבנות.

מעבר ל"תרחיש ההתבגרות" (Aging Process) של הגוף הבריא שתואר בפרק א' של הקנון הפנימי של הקיסר הצהוב, כמובן שניקח בחשבון גורמים נוספים כמו למשל: תעסוקה, מצב משפחתי, היסטוריה רפואית, מחלות ונטיות בהיסטוריה המשפחתית של המטופל/ת וכן הלאה.

בכדי לראות כיצד עיקרון טיפולי כתלות במגדר מיושם ברמה הפרקטית, בחרתי להציג בפניכם שני סיפורי מקרה של גבר ואישה בריאים בד"כ, בני אותו גיל (על מנת לנטרל את רכיב "השפעת נתוני שנת הלידה"), אשר הגיעו עם תלונה עיקרית מאוד דומה.

אלרגיה בגיל ארבעים פלוס

ר' וג', שניהם ילידי שנת 64, הגיעו לטיפול כל אחד בנפרד בשל אותה תלונה עיקרית: שניהם סבלו מאלרגיה (ריניטיס) שהופיעה אצלם לראשונה בתחילת שנות הארבעים. לשניהם נעשו בדיקות לאיתור הגורם לאלרגיה אך לא נמצא דבר למעט אלרגיה לאבק. הסימפטומים שלהם היו כמעט זהים: נזלת שקופה ותחושה כללית של אף סתום, גרד ורגישות באף, עיניים מגרדות ואדמומיות במהלך התקף, עיטושים. אצל שניהם נצפתה החמרה קלה באביב, אך עם הזמן נוכחנו לראות כי האלרגיה אינה מוגבלת לתקופה זו בלבד אלא במשך כל השנה.

ר' עובד כספר במספרה ו- ג' עובדת במשרד ממשלתי כאחראית הארכיב. שניהם ניסו ככל האפשר לנטרל את כל הגורמים האפשריים לאלרגיה שפקדה אותם באמצעות הפחתת וצמצום רמות האבק בסביבת מגוריהם ועבודתם.

מכנה משותף נוסף אצל ר' ו-ג' היה שינוי איכותי בעור הפנים שהצביע על "התעייפות" החומר : לעורם היה מראה בהיר, "עמום" ושביח, ושטח פני העור עצמו נראה יבש ומתקמט.

אלרגיה ואנרגטיקה סיבית

אלרגיה מבטאת מצב של רגישות ותגובתיות יתר של הצ'י המגן⁵ בעקבות חשיפה לחומרים או רכיבים שונים אשר זהו קודם לכן על ידי הגוף כידידים. האלרגיה מתרחשת על רקע של ירידה באיכות הצ'י והיא מתבטאת בתגובתיות יתר (Excessive Reactive Heat) והיווצרות תהליך דלקתי.

האלרגיה מעידה על חוסר איזון בכבד (הסימפטומים מעידים על עודפי יאנג על רקע חסר יין/דם הכבד), Chong ולעיתים מעורבות של Sun Luo⁶.

אצל שניהם ניתן היה לחוש בדופק חולשה בעמדת הכליות וחסר/חסימה בעמדת הכבד. בנוסף לכך, אצל ר' (גבר) הייתה גם חולשה בעמדת הריאות ואילו אצל ג' (האישה) הייתה חולשה בעמדת הקיבה וכיס המרה (שני איברים המופיעים במפת הלידה של שנת 64).

כיון ששניהם הגיעו לטיפול באותה תקופת זמן, ואצל שניהם הופיעה האלרגיה בשנות הארבעים, בחנתי את המקרים שלהם גם דרך זווית ההתבגרות (Aging) מעבר לעובדה כי שניהם חלקו מכנה משותף של אותה שנת לידה (גורם השופך אור נוסף בהקשר של נטיות של שנתן כזה או אחר ומאפשר בחירה של נקודות ממסלולים מסוימים על מנת לאזן את נתוני מפת הלידה).

הבדל נוסף בין ר' ו-ג' היה עניינם בנוגע להרחבת המשפחה: ג' ציינה כי הייתה רוצה להביא צאצא נוסף לעולם, אם כי במידה ולא תצליח להרות היא תניח למשאלת לב זו ולא תפנה לטיפולים קונוונציונליים.

בהתייחס לנאמר לעיל בנוגע לאופי השונה של תהליכי ההתבגרות אצל נשים וגברים על פי מחזורי שבע ושמונה השנים, העקרונות הטיפוליים עבור שניהם היו מאוד דומים, אך האסטרטגיות היו שונות:

אצל ר' (הגבר), מטרת העיקרון הטיפולי הייתה:

- לחזק את תפקודי הריאות (עמדת הריאות הייתה בחסר)
- לאזן את פעילות הכבד (להפחית ולשכך את תגובתיות היתר)

⁵ הצ'י המגן נוצר בכבד ומקורו מעודפי יאנג הכליות הזורמים אל הכבד מהכליות במסגרת תהליך יצירת הצ'י.
⁶ Sun Luo: קפילרות. ישנו קשר בין Chong לבין הקפילרות ברמת הדרמיס.

- לחזק את הכליות ברמה האיכותית ולתמוך בתהליך ההתבגרות הטבעי שלהן.

ואילו אצל ג' (האישה) מטרת העיקרון הטיפולי הייתה:

- לאזן את פעילות הכבד (להפחית ולשכך את תגובתיות היתר)
- לתמוך בתפקודי Yang Ming, השכבה העשירה בצ'י ודם אשר משקפת גם את תהליכי הנסיגה של יין ויאנג הכליות על מנת לאפשר השגת הריון.
- לתמוך באנרגיה המולדת (הקיבה וכיס המרה הינם איברים בעלי משמעות מבחינת מפת הלידה ומאידך אלו הם גם חלק מהאיברים המעידים על נסיגה כחלק מתהליך ההתבגרות).

האסטרטגיה הטיפולית אצל ר' (הגבר) הייתה לפיכך:

- שימוש בנק' Co על מנת לחזק את הריאות ולאזן את הכבד
- שימוש בנק' Kid על מנת לקרר את התגובה הדלקתית, לחזק את הכליות איכותית
- שימוש בנק' של Co + Kid יעבוד גם על ציר החיים (Kid/ מתכת, Co/ עץ ברמת האנרגיות העונתיות) ויאפשר איזון של האדמה כמו גם עבודה על ציר היצירה (על דרך עבודת יחסים הופכיים בין ציר החיים וציר היצירה).
- שימוש בנק' של Co, Kid ידגיש גם עבודה על אספקטים שונים של המתכת ולכן יתרום בעקיפין לחיזוק אלמנט המים (דבר שיתרום בתורו לחיזוק איכותי של הצ'י).

הטיפול הראשון כלל את הנק' הבאות:

Co-6

Kid-10, Kid-7

במהלך פרק הזמן שבין הטיפול הראשון לטיפול השני (3 שב') חווה ר' כאב גב קל בצד שמאל ותסמיני האלרגיה נעלמו כמעט לחלוטין ונותרה רק תחושת קושי קלה בהוצאת האוויר במהלך הנשימה. בבדיקת הדופק היה ניתן לחוש במיתריות קלה בעמדת שלפוחית השתן, עמדת הכליות התחזקה, עמדת הראות התחזקה.

ולכן הטיפול השני כלל את הנק' הבאות:

Bl-67 בטכניקת Push and Pull

Co-6

Liv-3

צירוף הנק' הנ"ל הדגיש שוב היבטים שונים של אלמנט המתכת כמו גם המשך חיזוק הריאות וגם איזון של הכבד.

כעבור 3 שבועות דיווח ר' על הטבה מוחלטת של כל התסמינים.

ואילו אצל ג' (האישה) האסטרטגיה הטיפולית הייתה:
שימוש בנק' Co-BI על מנת לאזן את תפקודי הכבד ולהקל על הגודש באף.
שימוש בנק' Sp על מנת לאזן את הגזע של שנת הלידה.
שימוש בנק' Si-7 (הסבר למטה).
שימוש בנק' Pc-Kid על מנת לאזן את שכבת Yang Ming (השימוש בנק' Pc בא להחליף את השימוש בנק' Ht, שכבת Shao Yin תאזן את שכבת Yang Ming ובנוסף Pc יאזן את St שהוא הענף של שנת הלידה).

מהלך הטיפול של ג' נמשך על פני כשנתיים (הטיפול החל בהיותה בשלהי גיל 42 והגיע לסיומו לאחר הלידה) במרווחים של אחת לחודשיים.
שני הטיפולים הראשונים הוקדשו כאמור לאיזון תפקודי הכבד והקלה על תסמיני הגודש באף וכללו שימוש בנק' Co-11, BI-7.
עם ההקלה בתסמינים (אך לא הושגה היעלמותם המוחלטת) השתמשתי בנק' Sp-4 על מנת לאזן את הגזע, כמו גם שיפור תפקודי T&T ובהתאם הפחתה ביצירת נזלת כרונית, ובנק' Si-7 שתסייע גם לתהליך העיכול על כל רמותיו, תחזק את הכליות דרך התעלה הפנימית וגם תחזק את הבהירות המנטאלית מכורח היותה נק' חיבור של המעי הגס בן הזוג של הלב. ג' הצליחה להרות.
במהלך ההיריון היה עלי לתמוך בהיחלשות היין הטבעית (שבאה לידי ביטוי בהופעתו של פס כהה לאורך מסלול Ren בבטן תחתונה) יחד עם עלייה בנפח הגודש והליחה באזור הגרון כתוצאה מהתהליך ההיריון עצמו, לשם כך השתמשתי במוקסה ישירה על St-36.
לאחר הלידה (שהתרחשה בחורף) עם ירידת נפח הנוזלים, נעלמו כמעט לחלוטין תסמיני האלרגיה ונותרה רק תחושת נזלת קלה ביותר שהתייבשה עם בוא הקיץ.
השתמשתי בנק' Pc-7 ביחד עם Kid-27 על מנת לאזן את הענף (St), להקל על הגודש ולאזן באופן עקיף את שכבת Yang Ming.
מאידך, צפיתי ב"העמקה" של האינדיקציות המעידות על נסיגת מסלולי היאנג של הרגל שבאה לידי ביטוי בעור הפנים שהפך ליותר "יבש וקמטוטי" ביחס לנשים אחרות בגילה. סביר להניח כי הריון בגיל זה יתבע את האנרגיות הללו לעצמו, אך "התמורה" המרגשת בדמותה של בת יפיפייה, אחות לשני אחים בוגרים עלתה על כל קמט!

*

הליווי במקביל של שני מטופלים אלו אשר הופיעו באותה תקופת זמן עם תלונה עיקרית דומה אפשר לי להתייחס בנוסף לכל הגורמים הנלקחים בחשבון גם לשינויים הפיזיולוגיים המאפיינים כל מגדר, ובהתאם לכך לבחור אסטרטגיות טיפול שאולי יענו באופן טוב יותר על התלונות שלהם והמאווים שלהם.

תוצאות שני הטיפולים הפתיעו אותי לאורך כל הדרך ומצד שני הצביעו על אפשרות לקשר בין הופעתה של תופעה פתולוגית לבין **הגיל הכרונולוגי של מטופלת** כמתואר בפרק א' של הקנון הפנימי של הקיסר הצהוב.

כמו כן, במושגים מערביים וגם סיניים סיכויי השגת הריון בגילאים מאוחרים אינם גבוהים במיוחד. מאידך, ג' שמרה על בריאותה ואורח חיים מתון לאורך כל חייה, וגם אצלה האלרגיה הופיעה בקורלציה לתהליך ההתבגרות הטבעי מיסודו. כך שמה שהיה עשוי להיראות כמשאלת לב שהיא בפער מהמציאות (הרצון להשיג הריון) התחוויר כאפשרי למרות ההיחלשות הטבעית של אנרגיית הכליות בגילאי הארבעים פלוס.

המחברת: ענת ארד Dip.Ac.

מטפלת ברפואה סינית עתיקה

מרצה בקורס "בריאות האישה" במרכז אלה

לקבלת פרטים נוספים אודות הקורס נא לחץ כאן.

<http://www.ellacenter.co.il/content.php?id=176>